

1 Hjemlengsel

«Mennesket skal ikke være alle steder fra», skrev Knut Hamsun. «Det skal være hjemmefra.»¹ Vi kommer alle fra et sted, og vi er alle på vei et sted. Vi blir født, og vi dør, har både utfartstrang og hjemlengsel. Det er en skjebne alle mennesker deler.

Men hvor er nå «hjemme»?

Prest og forfatter Henri Nouwen hevder at mennesket bærer i seg et indre minne om en paradisiske tilstand hun en gang erfarte, men som nå er tapt: «Vi var uskyldige før vi begynte å føle oss skyldige; vi var i lyset før vi steg inn i mørket; vi var hjemme før vi begynte å lete etter et hjem.»² Denne spagaten mellom det som har vært, det som er, og det som kan bli, fyller øyeblikket med spenning.

Og uro.

Nettopp «uro» er overskriften psykiater Finn Skårderud bruker som en beskrivelse på det moderne selvet. Å være menneske i vår tid er ikke bare preget av fleksibilitet og muligheter, men bærer også i seg en erfaring av mangel – at jeg ikke kan nok, vet nok, får til nok. Og denne mangelen føder fram en lengsel – eller kanskje enda mer en rotløshet, siden den ikke har presise steder for verken avgang eller ankomst. «Å miste noe man har, vil ofte være et vondt tap. Man sørger og vet det. Å miste noe man aldri har hatt – men allikevel trenger – kan være vondere. Man sørger uten å vite over hva.»³

Kanskje er det hjemmet vi savner.

På slutten av 1600-tallet gjorde den sveitsiske legen Johannes Hofer en velkjent følelse til medisinsk diagnose: *nostalgi*, sykkelig hjemlengsel. Symptomer var apati, melankoli, søvnevansker og nedsatt matlyst, og døden var ingen sjelden utgang. Årelating og sovemedisin kunne bøte på plagene, men den eneste kuren som virkelig fungerte, var å bli sendt hjem.⁴

Så kom moderniteten, og det var diagnosen, ikke pasienten, som ble sendt hjem dit den kom fra. Det moderne mennesket skulle se framover, ikke bakover mot gårdstunet og mors kjøttkaker, og den siste pasienten som fikk nostalgi som dødsårsak, døde i 1918.⁵ Nå krevdes det fleksible og selvstendige mennesker som kunne ta imot framtiden med åpne armer, og nostalgi ble redusert til en nedlatende term brukt om dem som hang fast i det forgangne framfor å henge med i tiden.

Men når framtiden ikke leverer det den lover, kommer nostalgi tilbake. Ikke nødvendigvis som lengsel etter barndomshjemmet, men etter identitet og tilknytningspunkter, etter å være hjemme i seg selv. «Vi er dømt til å lengte, etter noe», skriver Skårderud. «Som nomader i nået mister vi oversikten. Vi mister tilknytning, tillit og ro. Det er ikke hjemmet vi savner, men vi blir hjemløse i vår egen samtid og i våre egne sinn.»⁶

Så kanskje er det hjemmet vi savner.

Ikke huset eller hytta, men stedet hvor alt liv begynner og til sist vil vende tilbake. Vi er dømt til å lengte, og jeg skriver for å gi lengselen en adresse. Ikke fordi jeg har noe banebrytende nytt å melde: Mange har gått dit før, og få har forklart veien bedre enn kirkefader Augustin. I et kjent sitat fra begynnelsen av sine bekjennelser skriver han om Gud: «For du har skapt oss til deg, og vårt hjerte er urolig inntil det finner hvile i deg.»⁷ Som gravitasjonen trekker oss mot bakken vi står på, er vi skapt med lengsler og begjær som trekker oss mot Gud.

Eller mot alt mulig annet: «Jeg tror ikke på Gud, men jeg savner ham», skriver den britiske forfatteren Julian Barnes, og vitner om at minnet om Gud også kan hjemløse dem som har vendt ham ryggen.⁸

Vi lengter hjem, og i denne boka tar jeg det for gitt at hjemme er der hvor Gud er. Jesu gripende fortelling i Lukasevangeliet kapittel 15 om den bortkomne sønnen som kommer hjem etter å ha kastet bort verdier og verdighet på piker, vin og sang, illustrerer nettopp dette: *Hjem er der hvor far er, og å komme hjem er å få relasjonen med ham gjenopprettet.*

Men det er mer.

Hvis behovet for å få forholdet til Gud på rett kjøll var alt som var å si om saken, kunne vi stoppet her – og dette kunne vært en brosjyre i stedet for en bok. Gud er jo overalt, nærmere enn vår egen pust og lydhør for hva det måtte være når det måtte være. Spørsmålet er hvorfor jeg kan kjenne meg hjemløs også når jeg har funnet Gud og gitt ham et hjem i hjertet mitt. Hvorfor jeg kan helgardere og krysse av i alle rutene på tippekupongen: Hjemme. Borte. Uavgjort. Jeg er verken helt hjemme eller helt borte.

Det noe uavgjort over menneskelivet. I hvert fall mitt.

Hvis hjem bare var et sted, ville Jesu fortelling endt i fest og feiring fordi sønnen som var tapt, nå er funnet. Det gjør den ikke. Den ender i stedet i et åpent spørsmål til annen sønn som har bodd hjemme hele tiden, men som likevel er på tur.

Så kanskje er det å være hjemme en tilstand, ikke et sted. Det er ikke bare å finne Gud, men å finne hvile i Gud. Det handler om å være til stede; å være våken og oppmerksom; å ha fått prioriteringene rett; å ha gitt lengselen mål og retning. Jeg snakker ikke om å komme hjem i betydningen av å komme til himmelen når vi dør, men om å se mer av himmelen på jorden mens vi lever. For som den franske forfatteren Marcel Proust har sagt, består ikke

den virkelige oppdagelsesreisen i å finne nye landskaper, men å se med nye øyne.

Og apropos Proust:

En sommer for noen år siden fikk jeg et anfall av intellektuelt overmøt og kastet meg over verdens lengste roman: *På sporet av den tapte tid* av nettopp Proust. Det ble med forsøket; etter snaue halvtimen konkluderte jeg med forleggeren som i sin tid refuserte ham: «Jeg er kanskje komplett idiot, men jeg skjønner ikke hvordan en mann kan bruke 30 sider på å beskrive hvordan han snur og vender seg i sengen før han får sove.»

Jeg er sikkert også en idiot, men kanskje ikke komplett – dessuten liker jeg nok ideen Proust mer enn forfatteren Proust. I hvert fall slik filosofen Walter Benjamin beskriver hans forfatterskap:

Han [Proust] er jo helt gjennomsyret av sannheten om at vi mangler tid til å leve de virkelige dramaene i den tilværelsen som er bestemt for oss. Det får oss til å eldes. Ikke noe annet. Rynkene og foldene i ansiktet bokfører de store lidelsene, lastene, erkjennelsene som besøkte oss – *men vi, herskapet, var ikke hjemme.*⁹

Herfra kommer tittelen på denne boka. Vi mangler tid og tilstedeværelse for å leve de virkelige dramaene i den tilværelsen som er bestemt for oss, så vi er ikke hjemme. Smak på den påstanden. Jeg skal skrive mer om tid senere, men vil blottlegge en antakelse allerede i begynnelsen av boka: Den autopiloten som samtiden og samfunnet har installert i oss, tar oss ikke nødvendigvis dit vi ønsker å komme. Vi kan dra langt og lenger enn langt uten egentlig å komme av flekken. Eller komme tusen steder vi ikke ønsker å komme. Derfor trenger vi å stoppe opp, gå til siden, ta et steg tilbake, løfte blikket – kall det hva du vil, men vi trenger regelmessig å foreta en internrevisjon av hva vi driver med, hva som driver oss, og hva vi drives mot. Uten undring og refleksjon kan selv kristenliv og kristen tjeneste suges inn i malstrømmen

som oppstår i kjølvannet av samtidens realiseringsprosjekter som suser forbi på vei fra innovasjon til glemsel. Da blir vi nok eldre, men vi blir ikke visere.

Og kanskje er det sånn at på samme måte som jeg liker ideen Proust bedre enn forfatteren Proust, liker jeg ideen om hva livet skal være, bedre enn livet selv. Det er sannhet i de forslitte linjene om at «alle disse dagene som kom og gikk; ikke visste jeg at de var selve livet». Klarer vi ikke å finne Gud, livet og oss i selv det ordinære og regelmessige, står vi i fare for å miste oss selv i det ekstraordinære og hastige. Marinert i samtidige forestillinger om hva som utgjør et godt liv, jager vi gjennom vår tilmålte tid for å skape oss selv i andres bilde.

I slikt hastverk glemmer vi fort at livet ofte taler med så skjør stemme at mange går forbi uten å få med seg det hun sier.

Det gjør oss sårbare for urealistiske forventninger til hva det vil si å være menneske. Det er som om det mentale immunforsvaret vårt tolker som sykt det som er en normal del av livet: Vi går i konstant kampmodus mot sorg, lidelse og skuffelse, som er en ubehagelig, men likevel uunngåelig del av tilværelsen øst for Eden. Grå hverdager, ensomme høytidsdager og smertefulle sykdomsperioder står ikke i veien for livet; de er livet. Kanskje ikke livet slik vi helst ønsker at det skal være, men livet like fullt – og fullt. Nådeløst og løfterikt, forferdelig og fantastisk. Så givende, men også så krevende at ingen ennå har overlevd det.

Om boka

Men vi var ikke hjemme er en bok om at Gud vil oss noe i det livet vi lever, men at vi ikke alltid er hjemme når han kommer på besøk. Eller går helt andre steder når han inviterer oss inn. Tittelen tatt i betraktning er det paradoksalt at store deler av boka ble ferdigstilt under koronapandemien i 2020–21. For var det noe vi gjorde ofte, så var det å være hjemme.

Nok om det.

Det bærende premisset i boka er at fordi Gud har skapt oss til seg selv, bærer vi alle på en lengsel som grunnleggende sett er en lengsel etter Gud. En hjemlengsel. Denne trangen tar oss imidlertid ofte helt andre steder, og bokas første del legger et grunnlag for det som kommer, ved å tegne et bilde av det skjøre prosjektet det er å forme et menneskeliv i den senmoderne kulturen vi lever i. Del 2 handler om hvordan tempoet og den konstante påkoblingen i vår tid hindrer oss i å være hjemme i oss selv og Gud, og foreslår søvn, stillhet, solotid og sabbat som praksiser for å motvirke de skadelige konsekvensene av det døgnåpne samfunnet. Del 3 handler om å være hjemme og til stede i livet sånn som det er, om å finne sitt *nokpunkt* og møte Gud i det ordinære og hverdagslige framfor hele tiden å søke det ekstraordinære og spektakulære. Vi er skapt i Guds bilde, men ender altfor ofte opp med å skape Gud i vårt. Det gjør at tilbedelsen – det vi retter oppmerksomheten og hengivenheten vår mot – blir forstemt og forutsigbar, uten evne til å bevege oss utover det vi kan få til med egen kraft eller kløkt. Dette er tema i del 4, som løfter fram behovet for å møte Gud – og overraskes av ham – i bønn, undring og gjestfrihet.

På tvers av de ulike delene og kapitlene går det en rød tråd som handler om sammenhengen mellom det indre og det ytre livet. Kristen spiritualitet må ikke dra oss bort fra verden for å komme nær Gud, men nær Gud for å gå ut og forandre verden i hans navn. Boka representerer derfor ikke bare et kritisk blikk på hva som former oss, men er også et forsøk på å stake ut en kurs mellom undring og handling som fremmer bærekraft i det indre livet og påvirkningskraft i det ytre.

Jeg er selv menighetsplanter og pastor i en pinsemenighet, og jeg skriver med sånne som meg selv i tankene: menn og kvinner i fri- og lavkirkeligheten med lengsel etter å gjøre en forskjell i verden. Vi som virkelig tror at det ikke bare er mulig, men strengt nødvendig å forkynne evangeliet i ord og handling slik at folk kan finne veien til Gud og verden bli ny. At høsten er stor,

men arbeiderne få. At hva vi gjør, faktisk har noe å si for det Gud ønsker å gjøre i verden.

Jeg tror det.

At vi ikke bare er tinnsoldater i et kosmisk brettspill hvor Den allmektige flytter oss rundt som passive brikker. At det ikke er sånn at det som skjer, bare skjer. At om Gud vil frelse verden, klarer han det uten vår hjelp.

Det gjør han sikkert.

Men det er ikke slik han har tenkt å gjøre det. Gud skaper mennesket i sitt bilde for å forme og forvalte verden i hans sted (1 Mos 1,26–28). Han gjør seg kjent ved å kalle et folk som han vil velsigne for at de skal velsigne andre (1 Mos 12,1–3; 2 Mos 19,4–6; 1 Pet 2,9–12). For å nå de mange velger Gud ut noen. Og det er ikke likegyldig hva disse menneskene driver med. Med kallet kommer et ansvar, og med ansvaret kommer det arbeid.

I denne troen ligger det et enormt incitament for innsats og kreativitet, men her ligger også vår største trussel. For hvis vi kan gjøre store ting for Gud, er det ikke da en logisk konsekvens at Gud får gjort fint lite om ikke vi gjør mye? At alt står og faller med oss? At vi bærer verdens frelse på våre skuldre og blir aktivister for Gud og lobbyister for hans rike?

Profeten Jeremia har hjemsoekt meg den siste tiden. Hans domsord mot Babel må ha blitt feilsendt til Skien. Men om adressen var feil, er innholdet i høyeste grad relevant: «Folket mitt var bortkomne sauer, gjeterne førte dem vill, på avveier i fjellene. De gikk fra fjell til haug og glemte hvor de skulle hvile» (Jer 50,6). Gudsfolket har rotet seg bort og mistet evnen til å hvile, og lederne har skylda. Stedløshet har blitt folkets skjebne på Jeremias tid, bemerker Peter Halldorf i en bok om profeten, og skriver:

Gjeternes viktigste oppgave i kirken er å lede de dømte til «hvilestedet» Jesus snakket om: «Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile.» Det skjulte livet med Kristus i Gud er det hvilestedet all åndelig veiledning sikter mot.¹⁰

Det betyr ikke at denne boka er mitt oppgjør med pinsebevegelsen eller vekkelseskristendommen – et brev til en gammel flamme om at nå er det slutt og tid for å gå videre. Den er heller ikke et kampskrift mot aktiviteter og organisering, som om løsningen er å slippe alt vi har i hendene og bare folde dem i bønn til Gud. Å være hjemme i vårt eget liv må ikke gjøre oss fraværende i andres. Det er så mange skatter i det fri- og lavkirkelige engasjementet – i iveren, forventningen, eierskapet og deltakelsen – og jeg blir stadig mer overbevist om at det er her jeg hører hjemme. Dette er min spiritualitet og min gren på det vidstrakte kristne slektstreet.

Men i lengselen etter at Gud skal gjøre nye og store ting – og det tror jeg han vil – ligger faren for at vi ikke kjenner ham igjen i det gamle og det lille. At vi går fra fjell til haug – fra visjoner til framdriftsplaner og planleggingsmøter – og glemmer hvor vi skal hvile. At vi blir så opptatt av å forme livet sånn vi vil det skal *bli*, at vi ikke ser og tar imot det som *er*.

For det livet vil oss, kommer ikke alltid i krigstyper eller STORE BOKSTAVER, men i det mer subtile og ordinære. Utenfor rekkevidden til kjendisradaren og søkelyset – et sted uten presise koordinater, kilt inn mellom sommermorgener og stormnetter, diadem og diaré. Livet trer fram i skjæringspunktene mellom tingene vi går igjennom, i komposten fra nedturene og solskinet fra oppturene. Det er det store i det lille og det øredøvende i det stille. Og i alt dette er det ikke bare livet som vil oss noe; det er Gud som vil oss noe i livet.

Gud smiler, men i skyggene fra glorete reklamekampanjer med mye lys og lite innhold ser det ut som om han flekker tenner. Det gjør at mange vender seg bort fra Gud – selv om den guden de ikke vil tro på, er en gud som aldri har eksistert. Den er et barn av deres egen forestillingsevne, født

fram av personlige erfaringer eller kollektive fordommer. Uansett grunn får forestillingene fatale følger, og folk faller for slangens eldgamle løgn om at det Gud har skapt, ikke er godt nok, og at det bare er når vi nyter forbuden frukt, at vi når vårt fulle potensial.

Andre vender seg bort fra verden for å komme nærmere Gud. Begrenser åndelighet til noe som tilhører spesielle steder og aktiviteter, reduserer frøelse til det individuelle og immaterielle, tro til metafysikk og korrekte svar på klart definerte spørsmål. Ønsker så inderlig å sette to streker under svaret at de i stedet ender opp med å sette strek over spørsmålet som kunne gitt det svaret vi alle trenger. Evner ikke å skille historiens Gud fra tidsbestemte gudebilder, og setter likhetstegn mellom sin egen forståelse av gud og Gud selv. I begge tilfeller er døren stengt for en Gud som kommer på uventet besøk. Vinduene er lukket, og lemmene låst.

Men utenfor står de og venter, gjestene vi gjerne skulle møtt, men ikke forventet. Gud og hvermann, gleder og sorger, ting vi aldri vil glemme eller ikke kan huske. Endeløse rekker av vaner, venner og hendelser som kan lære oss noe, gjøre oss til rikere og større mennesker, gi mot og mening til å kjempe livets kamper eller ydmykhet til å heise det hvite flagget i tide.

Og ennå er det tid.

Tid til å gripe Gud og gripe livet. Til å dra bort gardinene og åpne dørene, til igjen å se storøyd og forventningsfull på det som er, og det som skal komme. Til å vise at vi, herskapet, i høyeste grad er hjemme.